

STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

45. årgang nr. 1 Februar 2019 Total nr. 163

Vi vil selvfølgelig gerne hylde og mindes Benny Andersen, som forlod os i 2018.

Han pryder bladets forside denne gang, fordi han bliver hyldet af rav-bille-forskeren Anders Damgaard ved navnet på en ny billeart:
Themus bennyanderseni

Inde i bladet er en artikel om denne navngivning og navne efter andre kendisser.

Foto: Anders Damgaard

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub**Formand:**

Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå 8646 7282
i.schnetler@mail.dk

Medlem af bestyrelsen og redaktør

Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand 2625 1733
sba@geolsba.dk

Medlem af bestyrelsen og kasserer

Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov 8617 4697
jytte@dichmusik.dk

Medlem af bestyrelsen og turansvarlig

Linda Lægdsmand, Lyngevej 55, 8420 Knebel 8635 2740
lindakaj@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og værkstedsansvarlig

Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J 8629 5518/4054 3902
hansjmikkelsen@gmail.com

Medlem af bestyrelsen

Pia Kamuk Nielsen, Firkløvervej 103, 8464 Galten 8694 6707
pia@ana.au.dk

Medlem af bestyrelsen

Phivos Brødsgaard, Søren Møllersgade 27A 2.tv., 8900 Randers 6070 5455
phivos@gmail.com

Jysk Stenklub, Myntevej 16, 8240 Risskov: Bank reg.nr. 1551 1217380

Årskontingent i 2019: 150 kr. for enkeltpersoner, 200 kr. for par (kun et blad)

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk/>

Webmaster: Ingemann Schnetler

Medlemslisten: kan fås hos kassereren.

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden.

Fotos anvendt i dette blad er taget af *Arne Dich*, hvis ikke andet er nævnt

Indhold i dette nummer :

Side 3	Indkaldelse til generalforsamling
Side 5	Oversigt over Danekræ fra 2018 - del 2
Side 17	Dansk skolelærer finder 15 nye arter af forhistoriske biller
Side 23	Lang weekend til kalk-/mergelgraven i Höver
Side 24	Tur til Sangstrup
Side 25	Fra urtid til nutid ved Djurslands Kalkklinter
Side 27	Spørg Stenhuggeren
Side 31	Kontingent/værksted
Bagsiden	Programsiden

Indkaldelse til Generalforsamling

Der afholdes ordinær generalforsamling
lørdag den 9. marts 2019 kl. 14.30

Bemærk venligst, at kun medlemmer med betalt kontingent har stemmeret!

Dagsorden iflg. vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Formandens beretning.
3. Aflæggelse af regnskab.
4. Valg af formand for 2 år.
På valg er:
Ingemann Schnetler.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer i h.t. § 4.
På valg er for 2 år:
Hans Jørn Mikkelsen.
Søren Bo Andersen.
På valg er for 1 år:
Phivos Brødsgaard.
6. Valg af en 1. og en 2. bestyrelsessuppleant for 1 år.
På valg er:
Henrik Jensen.
Nn?
7. Valg af 1 revisor (uden for bestyrelsen) for 2 år.
På valg er:
Birger Christensen.
8. Valg af 1 revisorsuppleant for 1 år.
På valg er:
Kjeld Gade Sørensen.
9. Fastsættelse af kontingent for det kommende regnskabsår.
10. Indkomne forslag.
Forslag skal være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.
11. Eventuelt.

Stemningsbilleder december 2018

Oversigt over Danekræ fra 2018 – del 2

Af Sten L. Jakobsen og Søren Bo Andersen med bidrag fra valuarrapporterne.

I december 2018 (Stenhuggeren, december 2018, nr.162) bragte vi en oversigt over de Danekræ, der var blevet erklæret ved det første af årets to Danekræmøder. Det seneste Danekræ-nummer, vi bragte, var DK 980. Her kommer, som lovet, resten af årets (2018) erklærede Danekræ fra mødet i november.

DK 971 Klosaks af en hummertype af slægten *Homarus*. Der er to mulige arter, hvis skære-klosaks ligner DK 971. Det er *Homarus klebsi* og *Homarus peryi*. Fossilet er fundet i de bunker af sten, der fiskes op ved Jyske Rev. De er således is- og smeltevandstransporterede. Undersøgelser af dinoflagellat-indholdet sandsynliggør, at fossilet er af Mellem Oligocæn alder. **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** Professor Dale Tshudy, Pennsylvania, USA.

DK 972 Det meste af kropspanseret og halepladerne af en hummer, *Homarus* sp. Dette fossil er ligesom det forrige fisket op som løsblok på Jyske Rev. Den kunne have samme alder som DK 971, men dinoflagellatindholdet tyder på en muligvis lidt yngre alder, Tidlig Miocæn. **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** Professor Dale Tshudy, Pennsylvania, USA.

DK 973 Krop med vinge af en ny slægt og art græshoppe, *Eozæntetrix wittecki* i cementsten fra Fur Formation, Paleocæn/Eocæn grænsen, Stolleklint, Fur. Længde 16 mm. **Finder:** Karsten Witteck. **Valuar:** Wolfgang Zessin, Jasnitz, Tyskland.

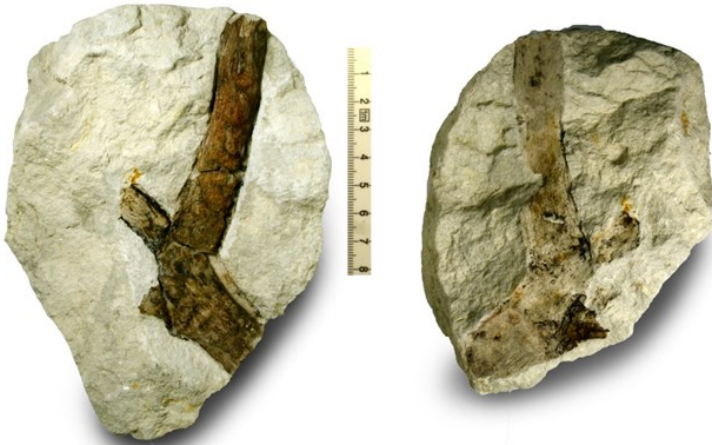
DK 974 Endnu en ny art af den nye slægt græshoppe, *Eozæntetrix furi*. Længde 22 mm. Cementsten fra Fur Formation, Paleocæn/Eocæn grænsen, Stolleklint, Fur. **Finder:** Karsten Witteck. **Valuar:** Wolfgang Zessin, Jasnitz, Tyskland.

DK 981 er et sporfossil udført med svampespikler. Fundet i Arnager Kalken på Bornholm. **Geologisk alder:** Coniacien. De oprindelige kiselspikler fra havsvampe er af det gravende dyr, formodentlig krebsdyr, blevet placeret i gravegangens vægge for at afstive disse. Gravegangstypen med spikler er af en ny slægt af sporfossiler og af stor videnskabelig betydning. **Finder:** Marianne Nattestad. **Valuar:** Lothar H. Vallon, Freelance Researcher på Geomuseum Faxe.

DK 982 Grenstykke i Kerteminde Mergel fra Selandien, Pal-eocæn i en såkaldt "Gundstrup-blok".

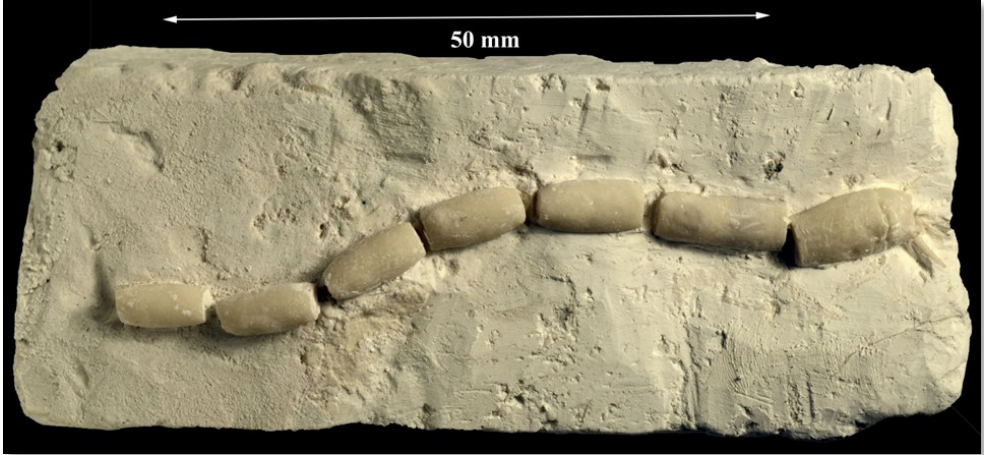
Planterester er bortset fra nogle få geologiske lag i Danmark sjældne at finde. Her er der tale om en gren, der deler sig. Det vil formodentlig være muligt at bestemme træ-typen ved videre præparation. **Finder:** Peter Mortensen, **Findested:** Grusgrav ved Gundstrup på NØ Fyn. **Geologisk alder:** Selandien (Paleocæn). **Valuar:** Søren Bo Andersen.

DK 983 En søstjerneplade fra oversiden af en sandsynligvis *Pycinaster* sp. Fundet i skrivekridt ved Mandehoved, Stevns Klint. Denne type søstjerne kendes især fra ældre lag, Santonien i England og Sen Campanien i Belgien. **Finder:** Peter Bennicke. **Geologisk alder:** Sen Maastrichtien, Sen Kridt. **Valuar:** Dr John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht.

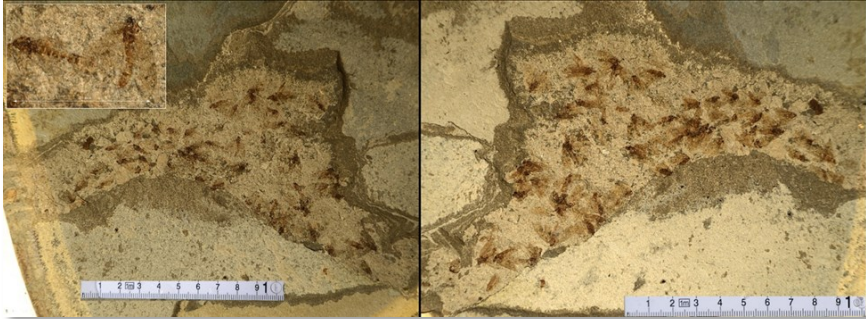
DK 984 Sammenhørende stilkled og bæger af en sølilje *Bourgueticrinus* cf. *hagenovi*. Skrivekridt, Mandehoved, Stevns Klint. **Geologisk alder:** Sen Maastrichtien, Sen Kridt. **Finder:** Peter Bennicke. **Valuar:** Dr John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht.

DK 985 Sammenhørende stilkled og rod område med rodcirri af en sølilje *Bourgueticrinus* sp. De udbredte og lange rødder er en sjældent set tilpasning til forankring i en så blød bund, som skrivekridtet var i datiden. Skrivekridt, Mandehoved, Stevns Klint. **Geologisk alder:** Sen Maastrichtien, Sen Kridt. **Finder:** Peter Bennicke. **Valuar:** Dr John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht.

DK 988 Sværm af halvmøl i cementsten. Flere end 50 stk. af samme art. Det er meget sjældent og giver en god mulighed for at bedømme den pågældende art.

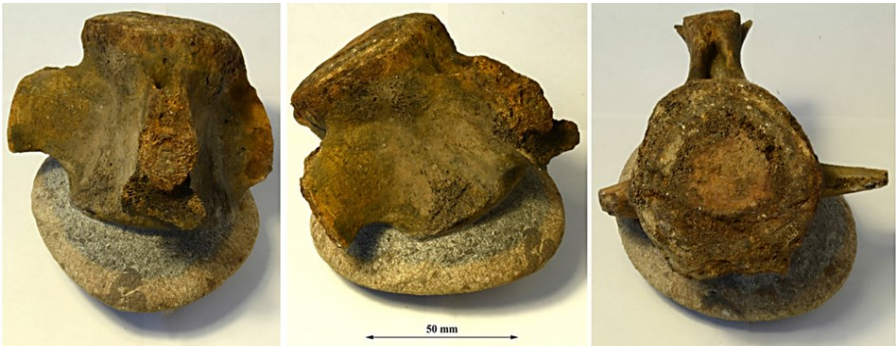
Findested: Ved Stendal Molergrav, Fur. **Geologisk alder:** Fur Formation, Tidlig Eocæn. **Findere:** Jan og Elly Verkleij, Rozenburg, Tyskland. **Valuar:** Dr. S. Bruce Archibald, Museum of Comparative Zoology, Harvard University.

DK 989 Hvirvel af tandhval fisket op fra Jyske Rev.

Der er tale om en af de forreste halehvirvler. Der er ikke en sikker aldersdatering, men det formodes, at **geologisk alder** godt kan være ?Sen Oligocæn.

Finder: Mette Hofstedt. **Valuar:** Bent Lindow.

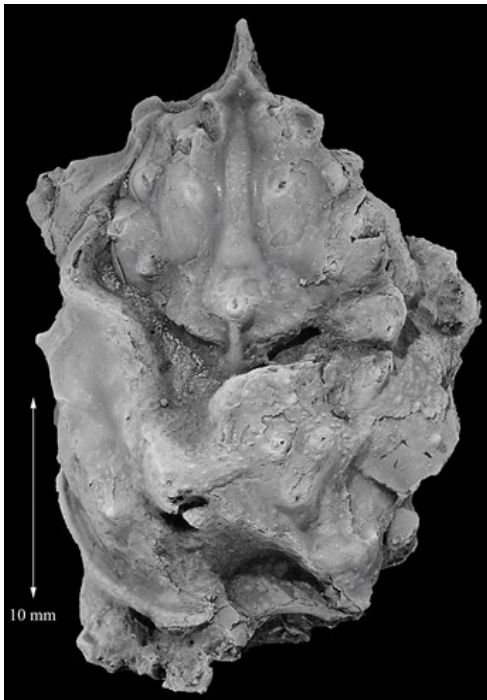
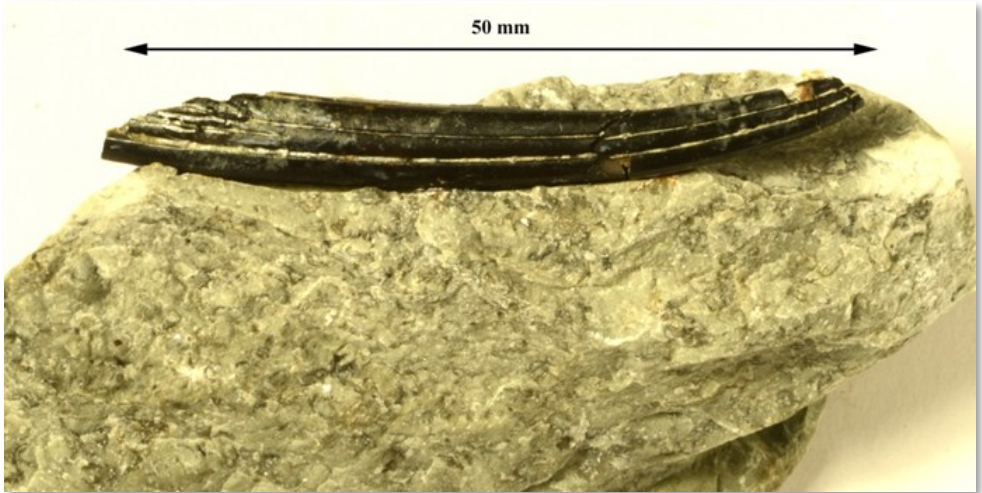

DK 993 fossilt skamben af læderskildpadde fra Trelde Næs. Fossiliet er det første velbevarede skamben fra en læderskildpadde fra Lillebælt Leret og stammer muligvis fra en unge eller et ungdyr af slægten *Egyptemys*.

Geologisk aflejring: Lillebælt Ler Formationen, Trelde Næs. **Geologisk alder:** Eocæn (Ypresien-Lutetien). **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** Bent Lindow.

DK 994 Rygfinnepig fra acanthod fisk af arten *Milesacanthus ancestralis*.

Geologisk alder: Sen Silur / Tidlig Devon. **Findested:** Løsblok, Hesnæs Strand. **Finder:** Peter Bennicke. **Valuar:** Emil Egede Hansen.

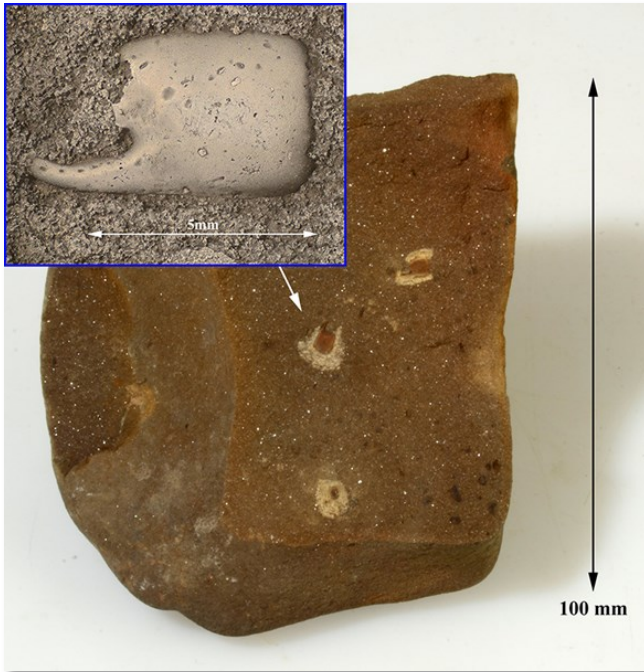

DK 995 En ny fossil krabbeart fra den eocæne Lillebælt Ler Formation, Trelde Næs.

I de flere tusinde koncretioner med krebsdyrfossiler, der er undersøgt fra Trelde Næs, er dette eksemplar det eneste af den nye art. Fossilet ligner groft set slægten *Basinotopus*.

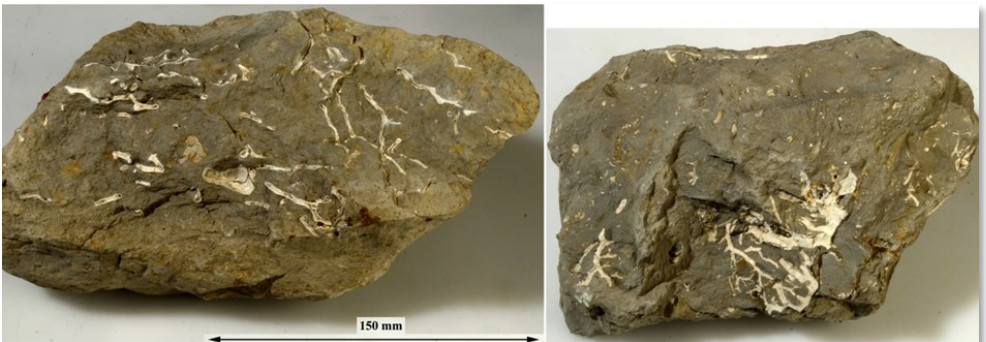
Finder: Mette Hofstedt.

Valuar: Dr. B.W.M. van Bakel
Oertijdmuseum, Boxtel, Holland.

DK 996 Tre stk. callianasside ”spøgelses-rejer” fra Oligocæn. Disse ”spøgelses-rejer”/ghost shrimps er blandt de krebsdyr, der i geologiske lag fra mange tider har gravet grave gange. Gravegangene findes ofte, men rester af de dyr, der gravede dem er sjældne og som her endog ekstra sjældne fra Sen Oligocæn. **Stratigrafi:** Limonitsandsten/=Øxenrade-sandsten/=Middelfartmalm fra Sen Oligocæn. **Findested:** Grønninghoved Strand. **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** ?

DK 997 Koraller i Kerteminde Mergel, ”Gundstrup-blokke”

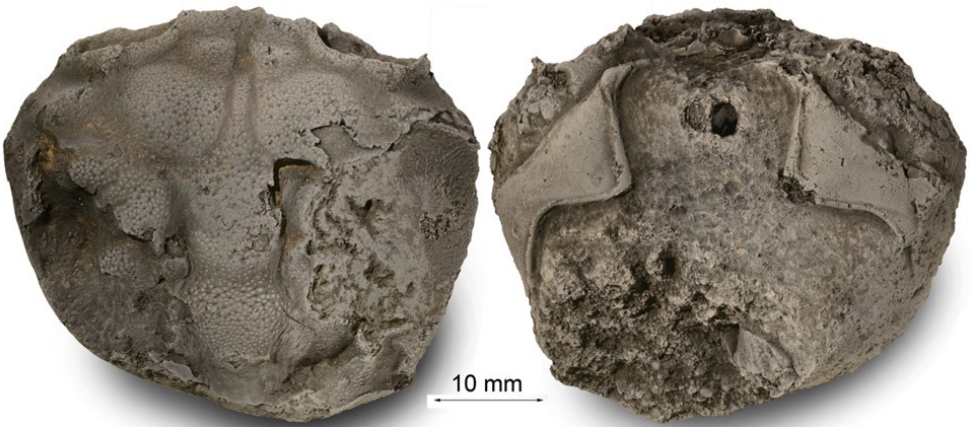
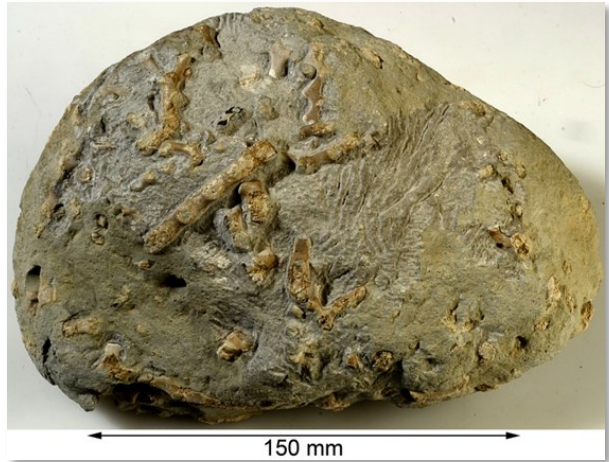

DK 998 Koraller i Kerteminde Mergel, ”Gundstrup-blok”

Både DK 997 og 998 er fundet som løsblokke i grusgravene ved Gundstrup, Fyn.

Stratigrafi/geologisk alder: Kerteminde Mergel i den specielle facies, der efter fundstedet kaldes Gundstrup-blokke. Midt Paleocæn, Tidlig Selandien.

Korallerne i DK 997 er langstrakte og grenede og endnu ubestemte. Korallerne i DK 998 tilhører sandsynligvis slægten *Oculina*. **Findere:** Mogens Stentoft Nielsen, Peter Mortensen & Mette Hofstedt. **Valuar:** Palle Gravesen.

DK 1000 En ny krabbe fra Lillebælt Ler, Trelde Næs

Dette er første gang, at krabbeslægten *Coeloma* er fundet ved Trelde Næs, og det bliver så også det geologisk tidligste fund af slægten. **Stratigrafi/**

geologisk alder: Lillebælt Ler, Eocæn. **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** Dr. B.W.M. van Bakel

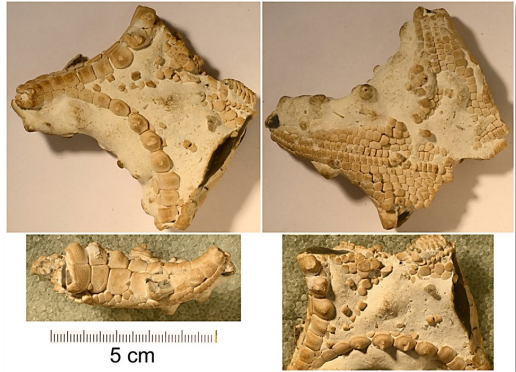
Oertijdmuseum, Boxtel, Holland.

DK 1001 Ny søstjerne af slægten *Recurvaster* i flint fra Danien

Dette synes at være en ny art af denne slægt, som i forvejen er repræsenteret i Danien ved arten *Recurvaster mammillatus*. **Findested:**

Hove Kalkgrav, Sjælland. **Geologisk alder:** Tidlig Danien, Paleocæn. **Finder:** Andreas Fernqvist.

Valuar: Dr John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht.

DK 1002 Ny krabbe fra Miocæn – løsblok fra Jyske Rev

En krabbe med velbevaret underside og lemmer. En ny art, muligvis af slægten *Litoricola*. I så tilfælde er det den hidtil yngste forekomst af denne slægt. **Geologisk al-**

der: Miocæn. **Findested:** Løsblok fisket op ved Jyske Rev. **Finder:** Mette Hofstedt. **Valuar:** Dr. B.W.M. van Bakel Oertijdmuseum, Boxtel, Holland.

DK 1003 *Protosphyraena* (sværdfisk) tand og skæl.

Det er første gang, der er fundet tænder af denne sværdfisk i skrivekridtet i Danmark. Der er også et skæl af samme fisk, som dog kendes fra tidligere, men det nye er i meget bedre bevarelsesstand. **Findested:** Mandehoved, Stevns Klint. **Geologisk alder:** Sen Maastrichtien, Møns Klint Formation.

Finder: Peter Bennicke.

Valuar: Jesper Milàn.

DK 1004 Søpindsvin med mulige bidmærker fra *Mosasaurus*.

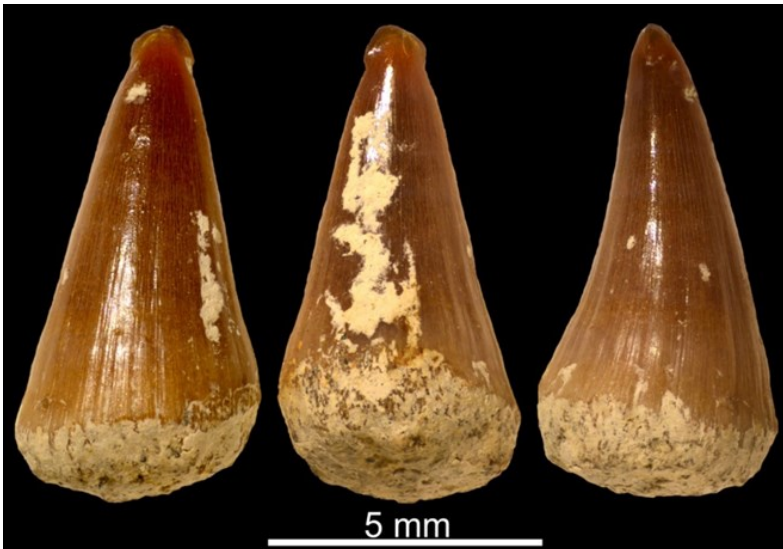
Findested: Mandehoved, Stevns Klint. **Geologisk alder:** Sen Maastrichtien, Møns Klint Formation. **Finder:** Peter Bennicke. **Valuar:** Jesper Milån.

DK 1005 Stor fisketand fra Danien (Klintholm, Fyn).

I bryozokalken i Klintholm Kalkgrav er denne fisketand fundet. **Findested:** Klintholm Kalkgrav, Østlige Fyn. **Stratigrafi:** Bryozokalk, Stevns Klint Formation. Sen Danien, Tidlig Paleocæn. **Finder:** Thomas Blume.

Valuar: Matt Friedmann, University of Michigan og Jesper Milån.

DK 1006 Jura-blok med adskillige reptil-knogler (? ribben).

Findested: Løsblok ved Lodbjerg Klint, Thy.

Geologisk alder: Sen Jura/ Kimmeridgian?

Finder: Christian Bach Hansen.

Valuar: Jesper Milàn.

DK 1007 Fodspor af ornithopod dinosaur i sandsten fra Bagå Formation.

Der er ikke tidligere fundet fodspor af den ornithopode dinosaur-gruppe i Danmark. Der er fundet andre fodspor i samme type sandsten som denne, der er losset af på stranden ud for den gamle Bagå Lergrav (nu =Pyritsøen).

Stratigrafi: Mellem Jura, Bagå Formation.

Finder: Christian Bach Hansen.

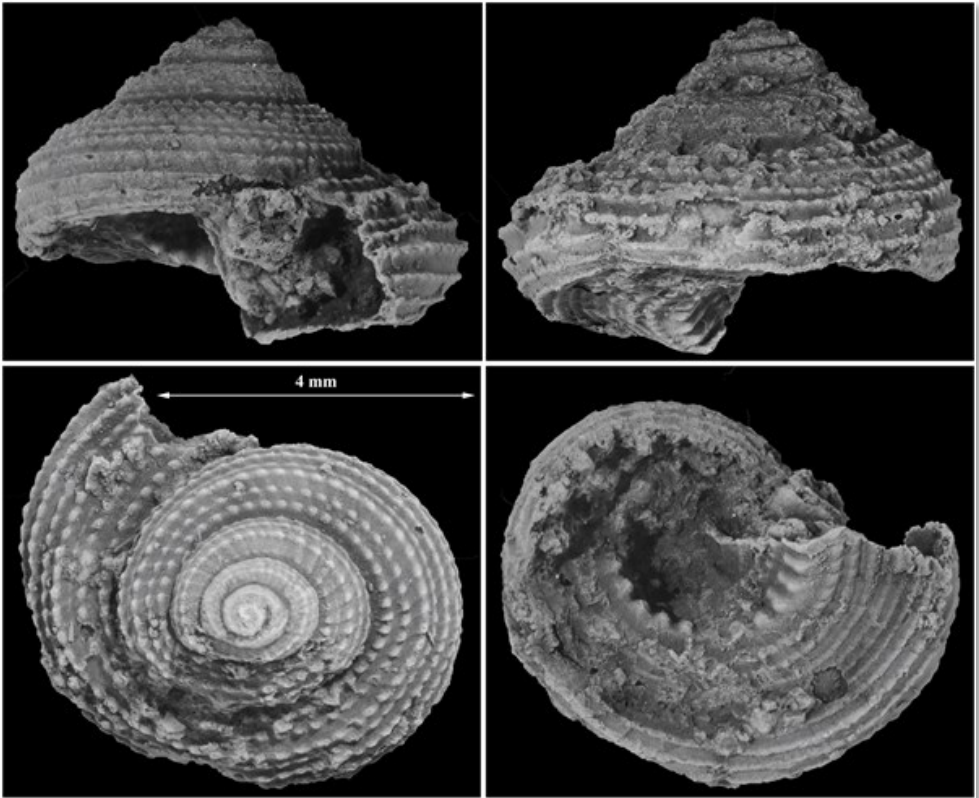
Valuar: Jesper Milàn.

DK 1008 Forkislet snegl af familien Trochidae fra Arnager Grønsand, Bornholm.

Sneglen er **fundet** i en løsblok i en grusgrav ved Levka, Bornholm. Så gamle snegle er meget sjældent bevaret. Denne er forkislet. Mulig slægtning til fx *Solariella*, *Clanculus* eller *Gibbula*. **Stratigrafi:** Arnager Grønsand Formation, ældste del af Sen Kridt. **Finder:** Marianne Falbe Nattestad.

Valuar: Ingemann Schnetler.

o – O – o

Fra: <https://videnskab.dk/naturvidenskab/dansk-skolelaerer-finder-15-nye-arter-af-forhistoriske-biller-indkapslet-i-rav>

Videnskab.dk

09. oktober 2018

Dansk skolelærer finder 15 nye arter af forhistoriske biller indkapslet i rav

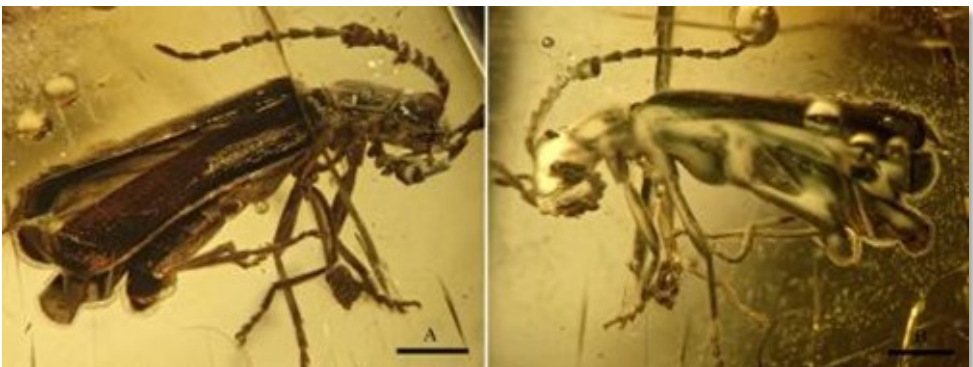
Af Marie Barse, Journalist

Billerne giver mulighed for et nyt indblik i, hvordan jordkloden så ud for 50 millioner år siden.

For 50 millioner år siden landede en 15 millimeter lang bille på stammen af et stort træ et sted nær det baltiske hav. Fra træet kunne den sandsynligvis se ud over et tropisk skovområde beboet af forhistoriske dyr og planter.

Billen skulle måske lige til at sprede vingerne og flyve videre til næste træ. Men det nåede den aldrig. Den blev fanget i en stor klat flydende harpiks. Billen led kvælningsdøden i den gule og klæbrige masse og blev indkapslet for altid.

Siden væltede det store træ ud i havet, eller måske oversvømmede havet det skovområde, træet groede i. I hvert fald endte harpiksen med den døde bille ude i havet, hvor det i løbet af cirka 50 millioner år blev forvandlet til rav.

*Denne bille er opkaldt efter den danske filminstruktør Susanne Bier.
(Foto: Anders Leth Damgaard)*

Rav er som en tidslomme

Da Anders Leth Damgaard i slutningen af 00'erne købte ravklumpen med den forhistoriske bille fra Baltikum på nettet, var verden en helt anden, end da billen blev kvalt og endte sine dage i harpiksen.

I løbet af de 50 millioner år, billen har ligget i ravklumpen, er der sket kæmpe forandringer på jordkloden. Klimaet har ændret sig flere gange, og mennesket opstod og udviklede sig og udvandrede fra Afrika til stort set hele kloden.

»Rav er jo som en tidslomme. Verden er fortsat, men i et øjeblik er tiden blevet standset i ravet. Jeg tænker lidt rav som en slags kikkert, som kan gøre os i stand til at se tilbage i tiden,« siger Anders Leth Damgaard, som er uddannet skolelærer og derudover er inkarneret raventusiast og formand for Den Danske Ravklub.

Fundet 15 nye (gamle) arter

Siden gymnasietiden har Anders Leth Damgaard opkøbt enorme mængder af rav med insekter i fra hele verden. Og i samarbejde med en italiensk insektforsker har han artsbestemt flere af de forhistoriske biller, som blev fanget i harpiks for millioner af år siden.

Billen fra Baltikum er sammen med 14 andre biller i rav netop blevet artsbestemt og navngivet.

Alle 15 biller tilhører billefamilien blødvinger, der er nært beslægtet med ildfluer og sankthansorme, og som stadig lever i størstedelen af verden.

De 15 nye arter er uddøde, men ud fra billernes karakteristika kan vi få en idé om, hvordan de forhistoriske billearter hver især levede. Eksempelvis ud fra deres størrelse og kropsform, antal led på følehornene, kønsorganerne (som ofte presses ud, i det øjeblik insektet fanges og kvæles i harpiksen) og munddelenes udseende.

Og det kan give et indblik i, hvordan verden så ud, der hvor de levede.

De 15 billers navne

- **Annisette Koppel** - *Autosilis annisettaekoppelae*

- **Benny Andersen** - *Themus bennyianderseni*
- **Mads Mikkelsen/ Lars Mikkelsen** - *Cantbaris (Cyrtomoptila) mikkelsenorum*
- **Susanne Bier** - *Eridanula susannaebierae*
- **Bent Fabricius-Bjerre** - *Cacomorphocerus bentifabrici*
- **Lise Nørgaard** - *Noergaardia dinae*
- **Svend Åge Madsen** - *Cacomorphocerus madseni*
- **Johannes Møllehave** - *Malthodes moellehavei*
- **Troels Kløvedal** - *Podistra klovedali*
- **Erik Balling** - *Juratelacrima ballingi*
- **Pauline Matilde Theodora Bajer** - *Kuskaella bajerae*
- **Nielsine Mathilde Nielsen** - *Rhagonycha nielsenae*
- **Poul Henningsen** - *Malthodes henningseni*
- **Klaus Rifbjerg** - *Malthinus rifbjergi*
- **Jakob Ejersbo** - *Palmnickeneoceras ejersboi*

Aflører historier om fortiden

Den største af de nye billearter tilhører for eksempel en slægt af blødvinger, som i dag kun lever i tropiske områder. Men raven stammer fra Baltikum. Så måske var de baltiske lande dækket af tropisk skov for 50 millioner år siden. »Det kan være en lille brik til at afdække, hvordan verden så ud dengang,« siger Anders Leth Damgaard.

Anders Leth Damgaard bakkes op af lektor Thomas Pape fra Statens Naturhistoriske Museum. Thomas Pape forsker i insekter. Nærmere bestemt tovingede insekter og særligt evolution blandt spyfluer og stuefluer. »Det, som er særligt spændende ved at artsbestemme insekter i rav, er, at de fortæller en historie om det forhistoriske miljø, som eksisterede dengang,« siger han.

Opdagelserne kan bruges af andre forskere

Anders Leth Damgaard og den italienske forsker Fabrizio Fanti har [i deres artikel](#), som er udkommet i det videnskabelige tidsskrift *Baltic Journal of Coleopterology*, bestemt og navngivet de 15 nye, uddøde arter, som alle har været en del af Anders Leth Damgaards ravsamling de sidste 10 år.

»Hver eneste af de nye arter bidrager med sin egen lille historie, som andre forskere måske kan bruge,« siger Thomas Pape, der glæder sig til, at Anders

Leth Damgaard og Fabrizio Fantis opdagelser bliver sat ind i en evolutionær kontekst.

»De har for eksempel identificeret fire helt nye slægter - og det bliver rigtig spændende at få disse slægter placeret i et stamtræ. Det giver os mulighed for at se, hvornår de forskellige strukturer og tilpasninger er opstået,« siger Thomas Pape. Et stamtræ vil vise, om de uddøde blødvinger var tæt eller fjernt beslægtet med hinanden.

Ved at nærstudere billerne, for eksempel deres ben, kan man få en idé om, hvordan de levede. (Foto: Anders Leth Damgaard)

»Det giver mulighed for at vurdere, om ravskoven var særlig gunstig for fremkomsten af nye blødvinger – eller om de er indvandret, og i så fald også, hvorfra indvandringen er sket,« siger Thomas Pape.

Fundene skal sættes i kontekst

Efter Thomas Papes vurdering er det interessant at få bestemt nye forhistoriske arter, og det er nogle flotte eksemplarer af billerne, men det er kun det første skridt.

Familie, slægt, art

Inden for biologien inddeler man både dyr og planter i forskellige kategorier, hvor arten har den laveste rang.

Vi kan f.eks. prøve med Benny Andersen-billen, *Themus bennyanderseni*:

- **Rige:** Dyreriget -- Animalia
- **Klasse:** Insekter -- Hexapoda
- **Orden:** Biller -- Coleoptera
- **Familie:** Blødvinger -- Cantharidae
- **Slægt:** *Themus*
- **Art:** *Themus* + *artsnavn* - dvs. her altså *bennyanderseni*

Typisk vil forskellige arter inden for samme slægt have flere fællestræk, men de vil ikke parre sig med hinanden på tværs af arter.

»Det bliver særlig spændende videnskab, når det sættes i en sammenhæng, som siger os noget om, hvordan gruppen af blødvinger har udviklet sig, og hvilket miljø de har levet i,« siger han. Det gør man for eksempel ved at se på billernes munddele og ben. »Har de gangben eller graveben? har de munddele til at suge nektar eller til at slå bytte ihjel? Det giver en større indsigt i, hvordan en uddød art har levet,« siger Thomas Pape. Derudover kan man teste hypoteser om, hvor forskellige arter er udvandret fra ved at holde det op imod tidligere forskning, som viser hvordan beslægtede arter har vandret.

Billerne skaber opmærksomhed

Efter Thomas Papes mening er det godt, hvis det nye studie og ikke mindst navngivelsen af de nye arter, kan skabe fornyet opmærksomhed om værdien af at forske i fossile insekter i rav.

»Jeg kunne godt tænke mig, at vi i Danmark lavede meget mere forskning i fossile insekter, og ikke bare i rav, men også i moler fra Danmark,« lyder det fra Thomas Pape. Moler findes i store aflejringer på Mors og Fur, øer i Limfjorden. »Vores moler-aflejringer kan dateres til lige før og lige efter perioder med store klimaændringer og ved at se på fossiler indkapslet i moler, kan vi få et større indblik i, hvad der sker med dyre- og plantelivet efter store klimaforandringer,« siger Thomas Pape.

Benny Andersen og ”hans” bille.

Den største af billerne, en 15 mm lang bløvvinge af slægten *Themus* er opkaldt efter nu afdøde Benny Andersen.

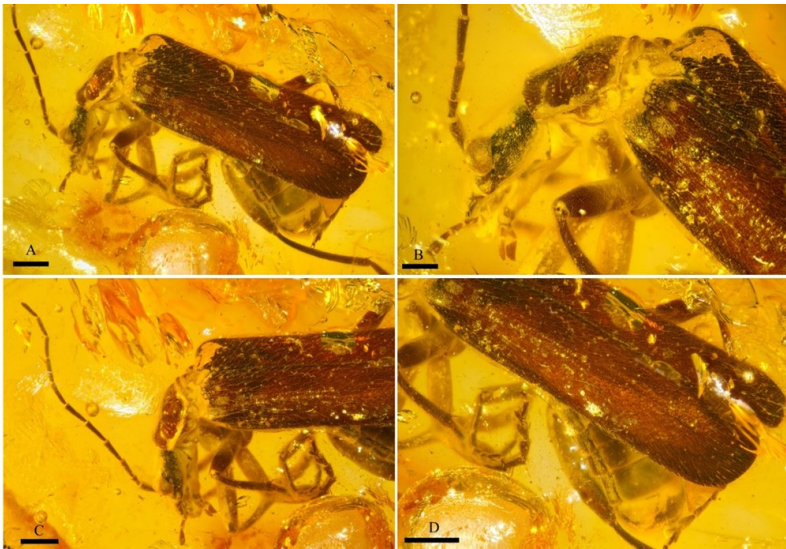
Benny Andersen studerer med alle sanser den lille, som er blevet opkaldt efter ham. (Fotos: Anders Leth Damgaard).

*Her er billen *Themus bennyianderseni* på 15 millimeter, som levede og døde for omkring 50 millioner år siden et sted nær det baltiske hav.
(Foto: Anders Leth Damgaard)*

Troels Kløvedal

Også nyligt afdøde Troels Kløvedal har fået opkaldt en bille efter sig:

*Billen her er opkaldt efter Troels Kløvedal og har fået navnet *Podistra klovedali*.
(Foto: Anders Leth Damgaard).*

Lang weekendtur (fredag til søndag) til kalk/mergel-graven i Höver, Tyskland den 17. – 19. maj

Turen er under planlægning, og vores ansøgning om tilladelse til fossiljagt i graven kan først behandles til februar.

På denne lokalitet kan man finde fossiler fra Campanien-tiden.

Se mere på nettet: Höver Fossilien eller www.ap-h.de/fossilien – klik på: Funde

Søndag er et besøg i **Dinopark Münchehagen** i Rehbürg-Loccum på programmet (www.dinopark.de). Her kan man bl.a. se autentiske dinospor samt skulpturer af mange dinosaur-arter.

OBS! Begrænset deltagerantal !

Turpris ca. 1300 kr.

incl. 2 nætter på hotel m/ morgenmad + madpakke lørdag

Der køres i minibus fra Søren Frichs Vej 47, kl 08.30

Forhåndstilmelding til Linda Lægdsmand
tlf. 8635 2740 el. 5051 0055, mail: lindakaj@gmail.com

Tur til Sangstrup Klint, lørdag den 27. april

Tag med på en helt speciel tur til Sangstrup Klint. Vi skal starte med at besøge Peter Sørensen, Hjembækvej 59.

Peter har gennem hele livet samlet sten og fossiler ved klinten.

På gården er der, foruden en udstilling af effekter som har været i brug på gården gennem de sidste 50–100 år, også en sten- og fossilsamling, som vi er inviteret til at besigtige, inden vi begiver os til klinten, hvor Peter vil give os lidt dessiner.

Peter Sørensen har lige udgivet en bog: **Fra urtid til nutid ved Djurslands kalkklinter**. Denne omhandler klintens geologi, fossiler og naturen omkring klinten plus lokalhistorie gennem tiderne.

Se anmeldelse af bogen andetsteds i dette blad.

Der køres i minibus fra PS biler Søren Frichs Vej 47, kl 8.30

Pris ca. 175 kr.

Reg. nr: 2690 konto: 8890 653 554. **Husk reference.**

Tilmelding v/Linda Lægdsmand
tlf: 8635 2740/5051 005 eller
mail: lindakaj@gmail.com

Anmeldelse af bogen:

Fra urtid til nutid ved Djurslands kalkklinter

-en ny bog om geologi, mennesker, historie og begivenheder

Af Maja Nielsen, Grena-bladet. 30.dec.2018.

Peter Sørensen, gårdejer, udgiver sin anden bog, og lad det være sagt straks: Her er en skatkiste med smukke og grumme oplevelser, mennesker, historie og begivenheder fra fortiden til dags dato.

Bogen "Fra urtid til nutid ved Djurslands kalkklinter" handler som udgangspunkt om hans hjemegn Sangstrup på Norddjursland.

Peter Sørensens bog giver et spændende indblik i livet i de små samfund, Sangstrup, Karlby, Voldby og den nærmeste omegn. Nok så vigtigt er, at indholdet byder på et hav af kloge, sjove og videnskabeligt interessante oplysninger, så bredden rækker langt ud over det geografisk afgrænsede område.

Gennem hele bogen er mennesket i centrum. Deres vilkår og skæbner forekommer lige så interessante og intense, som hvis forfatteren var dykket ned i en beskrivelse af kendte byer som vores hovedstad eller Manhattan i New York for den sags skyld. Peter Sørensen skaber en mosaik med helte, krystere, sammenhold og svig.

Samtidig er der nyt til læsere med særlig interesse for geologi, stenalder, vikingetiden og andre epoker. Forfatterens viden om sin fødeegn gør indholdet autentisk og vedkommende. Siden barndommen har han suget til sig af beretninger, oplevelser og gemt på, hvad han har hørt og set. Onde tildragelser kommer frem blandet med skæve historier lige fra dengang vores forfædre byggede tre gravhøje på markerne til livet anno 2018.

Hvad der bidrager til bogens særlige pondus, er akkuratesse og dokumentation, korrekt brug af kilder, faktisk omhyggelighed og systematik.

Klinterne ved Sangstrup og Karlby er i centrum for Peter Sørensens geologi-beskrivelser i bogen.

Bogen har været undervejs i flere år. I sin fritid har Peter Sørensen lidt efter lidt skrevet om det store i det små og omvendt. Fakta er blandt andet fra aviser, biblioteker og lokale arkiver.

Peter Sørensen skriver i forordet: *Jeg ønsker at henvende mig til den almindelige læser. Akademisk skrivekunst med flotte ord mestres ikke af skriveren. Bogen er blot skrevet med en bondemands sprog og krydret med hans glæde over de nære ting.* Det gennemfører han til fingerspidserne. Denne lille trykte skattekiste byder på mange timers godt selskab for os i nutiden på tværs af generationer og geografi. En usædvanlig bog, en fin bog.

Bogen er på 560 sider. Peter Sørensen oplyser til redaktionen, at bogen naturligvis kan bestilles gennem enhver boghandel, men at den også kan bestilles direkte hos ham selv (tlf.: 86332289, email: peter.hjemback@nrdn.dk) eller på klubmøder, hvor Peter selv er til stede. Prisen direkte fra Peter Sørensen er 280,- kr. incl. porto.

Spørg Stenhuggeren

- spørg om fossiler og sten – og nu med svar

Har du fundet noget nyt og spændende eller noget mærkeligt, som du ikke lige kan finde ud af? Så spørg her på Stenhuggeren.

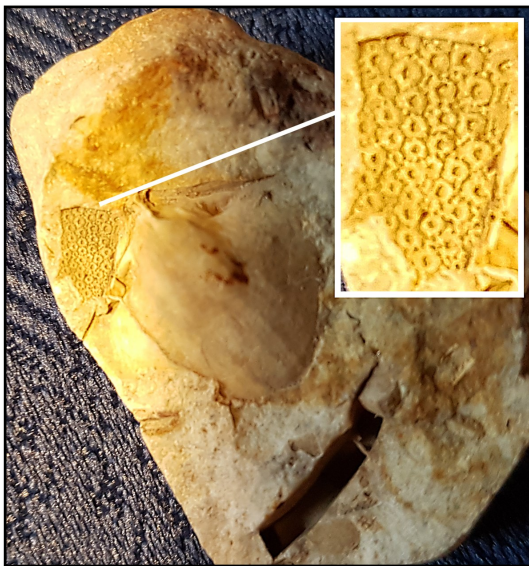
Tag et foto af dit fund, oplys findestedet og størrelsen af stenen/fossilet og send det med e-mail til Stenhuggerens redaktør (info@geolsba.dk), som så vil kontakte dén, der bedst vil kunne besvare forespørgslen. De mest interessante fund/svar vil blive bragt her i bagest i bladet i kommende numre.

Der har fortsat været interesse for at få bestemt fund, siden bladet påbegyndte ”Spørg Stenhuggeren”. Tak for henvendelserne, fortsæt gerne spørgelysten.

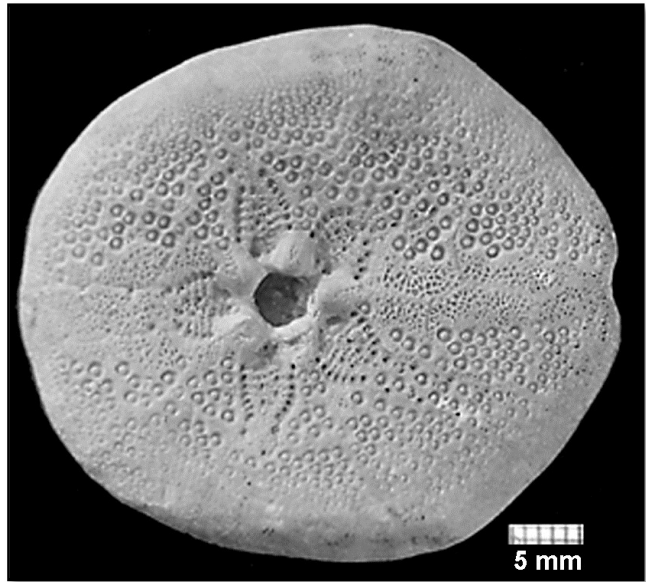
Svarene i dette nummer kommer fra Søren Bo Andersen.

Johanne har fundet denne sten, og hun spørger, hvad der er i hjørnet i venstre side af stenen.

Svar: Stenen ser ud til at være flint fra Sen Danien, bedømt ud fra den lyse farve. Det mærkelige, Johanne spørger om, bedømmer jeg til at være ca. 1 cm langt. Nu må vi tænke på, at der er tale om et aftryk, så det, der ligner huller, var i virkeligheden små knopper. Disse små knopper var pigvorter/ ledkugler til pigge på undersiden af et søpindsvin. Og det ligner den type, der forekommer hos søpindsvinegruppen (ordenen) Casiduloida. Denne gruppe begynder netop at forekomme i danske kalklag (incl. flint derfra) i Midt- og Sen Danien.

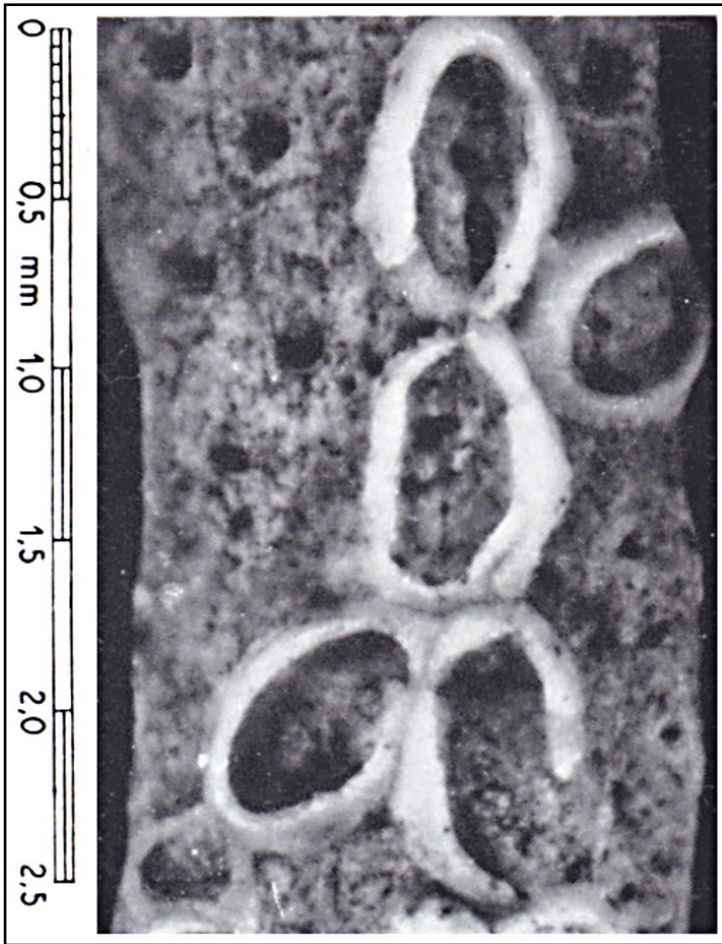

Om Johannes aftryk lige stammer fra *Oolopygus crassus* (tidl. *Cassidulus faberi*) fra Saltholmskalken fra Midt Danien på øen Saltholm, kan jeg ikke helt sige, men her er et billede af typeeksemplaret på Geologisk Museum.

Jytte har nærstuderet sine mange fund af søpindsvin, *Echinocorys sulcatus*, fra Dalbyovre. Der findes ofte bevoksninger af bryozøer, som med sine kolonier kan danne store sammenhængende felter på oversiden af søpindsvinene. Disse skaller har simpelthen tjent som et hårdt underlag, som bryozøerne kunne slå sig ned på. Jytte er selv inde på, at disse enkelt-liggende eller kædeliggende runde og ringagtige dyr kunne være bryozøer, men kender ikke former, der ikke danner udbredte kolonier. De enkelt-liggende kamre hænger i virkeligheden sammen med hinanden eventuelt via et tyndt rør, hvilket også kan ses på Jyttes foto. Desuden ses også nogle ”lukkede” kamre, som godt kunne være oviceller, rugekamre for æg/larver.

For at finde svaret, må man dykke ned i Ole Berthelsens doktorafhandling fra 1962: Cheilostome Bryozoa in the Danian Deposits of East Denmark. (DGU, II Rk., No.83). På Plate 4, fig. 6 og side 69 viser Berthelsen en bryozo-art ved navn "*Herpetopora*" *danica* LANG.

Berthelsen nævner 4 eksemplarer fra Faxe og 1 stk. fra Thorslunde (ved Tåstrup) – det er alt! Disse to lokaliteter er af samme geologiske alder som Dalbyover, så det passer fint sammen. Der er noget, der tyder på, at Jytte her har fundet noget sjældent!!!

Michael Bak

I øjeblikket masser af fine og sjældne mineraler til salg fra min samling (tidl. Claus Hedegaard) - bl.a.:

- *Mere end 50 forskellige zeolite-mineraler*
- *Sjældne mineraler fra hele verden*

Overvejer du at sælge din samling ?

Med kontakt til samlere og forhandlere i USA og Europa kan jeg tilbyde dig den bedste pris for din samling af fine mineraler og gode enkeltstykker.

Kærdalen 16 - 3660 Stenløse - Tlf. 23 21 15 43
michaelbak@worldofminerals.dk

Fossil træ på messen i Hamborg

Medlemskab af Jysk Stenklub - kontingent 2019

Kontingentet for 2019 skal betales nu - Husk, INDEN generalforsamlingen

Girokortene er for tid, og det kan være lidt sværere at huske at få betalt, når man ikke har en lap papir som påmindelse.

Vi anbefaler derfor, at man overfører pengene med det samme eller betaler på næste medlemsmøde

- Bankkonto: 1551 1217380
- Enkeltperson: 150 kr.
- Par (modtager kun ét medlemsblad): 200 kr.

Øvrig kontakt til kassereren.

Tlf. 2943 0901 eller 8617 4697 - e-mail jytte@dichmusik.dk

Hvis du ikke ønsker at fortsætte dit medlemskab, så giv venligst besked. Det sparer foreningen for udgifter og begge parter for besvær.

HUSK også at melde FLYTNING til kassereren. Et postkort (se adressen på side 2) eller en mail til jytte@dichmusik.dk sikrer, at Stenhuggeren kommer frem uden forsinkelse.

Med venlig hilsen fra *Kasserer Jytte Frederiksen*

Klubbens værksted og bibliotek på Læssøesgades Skole

Hold dig orienteret på klubbens hjemmeside eller hos Hans J. Mikkelsen.

Administrativt er bygningen flyttet fra Læssøesgades Skole til Frederiksbjerg Skole.

Vi glæder os alle til at genoptage de aktiviteter, der har ligget stille alt for længe. Og så håber vi, at værkstedet kan få lov til at fungere i fred i mange år.

Kontakt Hans J. Mikkelsen, når det drejer sig om værkstedet. Tlf. 4054 3902.

Tirsdage : er for tiden ledig på grund af sygdom. Træf aftale med Hans om adgang - Maskinerne er der og venter på at blive brugt, så hold jer ikke tilbage.

Onsdage: kl. 19.00 - 22.00. v/ Leif Andersen (kun efter aftale) 6167 8062.

Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked, om du kommer på værkstedet. Brug af sølvværkstedet: 5 kr. pr. gang. Brug af slibeværkstedet: 10 kr. pr. gang.

Returneres ved varig adresseændring

Afsender:
Jysk Stenklub
Myntevej 16
8240 Risskov

Program for Jysk Stenklub vinter og forår 2019 **Klubmøderne er på Åby Bibliotek,** **Ludvig Feilbergsvej, Åbyhøj**

- Lørdag d. 9/2: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Erik Skovbjerg Rasmussen, Seniorforsker ved GEUS: **De store deltaers tid.**
- Lørdag d. 9/3: NB! – Klubmøde på Åby Bibliotek **allerede kl. 13.00**. Foredrag ved Bent Lindow, palæontolog, Statens Naturhistoriske Museum: **Fortidens havkrybdyr. Senere GENERALFORSAMLING** kl. 14.30.
- Lørdag d. 13/4: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Henrik Arildskov og Hugo Richner, Vendsyssel Stenklub:
Ledeblokke, bl.a. sedimentære blokke.
- Lørdag d. 27/4: **Tur** til Sangstrup Klint med besøg i Peter Sørensens samlinger (Se tilmelding inde i bladet).
- Lang weekend 17-19/5: **Tur** til kalk- og mergelgravene i Höver, Tyskland.
(Se tilmelding inde i bladet).

Arrangementer uden for klubbens regi

- Weekenden 2-3/3: Sønderjyske Sten- og Smykkemesse, i Kulturhuset, Hotel Harmonien, Haderslev. (Kl. 10-17). www.stenogsmykker.dk.
- Weekenden 16-17/4: Kalklandets Geologimesse, Geomuseum Faxe. (Kl.10-17).
www.kalklandet.dk.

Deadline for aprilnummeret af STENHUGGEREN er den 28. februar 2018.
Materiale sendes til Søren Bo Andersen. (sba@geolsba.dk), eller kan afleveres ved klubmøder.

AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER PÅ EGEN REGNING OG RISIKO
Ved ankomst til møderne på Åby Bibliotek efter kl. 14.00, hvor dørene bliver lukket, kan man benytte klokken til højre for døren. Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.

